

رسالت والدین در کاهش آسیب‌های فضای سایبری در فرزندان

سیده طاهره موسوی*

مقدمه

آخرین آمار وضعیت استفاده از ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات، گویای آن است که بیش از ۶۷ میلیون نفر در ایران از اینترنت استفاده می‌کنند.^۱ عدم کاربری مناسب و فقدان آموزش‌های لازم توسط کاربران، موجب شده به جای بهره‌بردن از فرصت‌های بسیار و پیشرفت روزافزون، آسیب‌ها و تهدیدهای فراوانی گریبانگیر خانواده‌ها شود. از سویی به دلیل افزایش هر روزه نقش فضای سایبری در زندگی روزمره افراد، حذف آن غیر ممکن است. از این رو یکی از راه‌های معقول جهت مقابله با تهدیدهای فضای سایبر، ارتباط مناسب اعضای خانواده با یکدیگر و آماده‌سازی مطلوب فرزندان جهت بهره‌مندی صحیح از اینترنت است که در این مقاله به طور اجمالی به آن پرداخته می‌شود.

الف. ارتقای سطح سواد

برای بهره‌گیری از فرصت‌های فضای سایبری و مصونیت از تهدیدهای آن، افراد باید به سواد اعتقادی و رسانه‌ای مجهز باشند.

۱. ارتقای سواد رسانه‌ای

رسانه‌ها، واسطه‌ای برای درک و شناخت پدیده‌ها در دایره برداشت‌هایی هستند که به

* پژوهشگر رسانه و فضای سایبر؛ دانشجوی دکتری مدیریت رسانه.

۱. خبرگزاری میزان؛ «آخرین آمار از تعداد کاربران ایرانی اینترنت»؛ ۱۳۹۸/۰۹/۰۹، کد خبر: ۵۷۲۲۷۹.

<https://www.mizanonline.com/fa/news/572279/>

طور غیرمستقیم برای افراد منفعل می‌سازند. رسانه‌ها، سازنده یا بازسازنده تصاویر به ظاهر واقعی هستند که مخاطبان منفعل آنها را به واسطه مشاهده، تفسیر و باور می‌کنند. این در حالی است که چنین برداشت‌هایی اغلب بر اساس اهداف سرمایه‌داری و برنامه‌ریزی‌های سلطه‌گران جهانی در راستای القای باورها و عقاید مد نظر آنان شکل می‌گیرد. از این روست که می‌گویند در عصر رسانه‌ها «دیدن، عین باور کردن نیست».^۱

از جمله ابزارهایی که افراد به واسطه آنها می‌توانند در مقابل باورهای القایی ایستادگی کنند و از مخاطب منفعل به فعال تبدیل شوند، سواد رسانه‌ای است. «هدف اصلی سواد رسانه‌ای، تبدیل مخاطب منفعل به فعال، متفکر و منتقد است تا بتواند قدرت کنترل بیشتری نسبت به تعابیر پیام‌ها به دست آورد. برای مثال صاحبان آگهی‌های تبلیغاتی می‌خواهند مخاطب را این‌گونه متقاعد کنند که با خود بگوید: ما مشکلاتی داریم و کالاهای آنهاست که می‌تواند ما را در غلبه بر این مشکل یاری کند».^۲ خانواده‌ها برای دست یافتن به سواد و کنترل رسانه‌ای باید با اهداف، ویژگی‌ها و جذابیت‌ها، فنون رسانه‌ای و ترفندهای روان‌شناسی تأثیرگذاری، ظرفیت‌های تأثیرپذیری انسان، تکنیک‌های مقابله با تأثیرپذیری‌های منفعلانه و ... آشنا شوند. «برای نمونه تأکید بیش از حد رسانه‌ها بر عنصر زیبایی به عنوان کلید موفقیت‌های فردی و اجتماعی زنان، منجر به نیازآفرینی شدید و تمایل آنها به شیوه‌های مختلف زیبایی اندام و صورت شده است. بدین ترتیب انواع کالاها و لوازم آرایش، عمل‌های جراحی و ... فرصت تبلیغ و توصیف در رسانه‌ای را پیدا کرده‌اند و در پرتو رضای این نیاز غیر واقعی، رسانه‌ها به راحتی محتوای ضد دینی مدنظر خود را به مخاطب القا می‌کند».^۳ این در حالی است که دیدگاه انتقادی همراه با تفکر، اندیشه و انتخاب مناسب در میان افراد خانواده، آنها را از این اهداف رسانه‌ها آگاه می‌کند و به جای

۱. لیلی حسن‌عالی؛ «آموزش سواد رسانه‌ای و مقابله با پدیده شکاف نسلی»؛ ص ۳.

۲. همان.

۳. مهدی عمروآبادی و دیگران؛ «روش‌شناسی تبلیغات ضد دینی در فضای مجازی و راهکارهای مقابله

با آن»؛ فصلنامه ره‌آورد نور؛ ص ۵۹.

آنکه تحت سیطره رسانه‌ها حرکت کنند، خلاف جهت آن حرکت می‌کنند.

۲. ارتقای سواد مذهبی و اعتقادی

هر چند فضای سایبری ظرفیت‌های فوق‌العاده‌ای برای ترویج دین اسلام دارد، اما دشمنان اسلام از این فرصت سوءاستفاده می‌کنند. آنها با هدف تخریب عقاید اسلامی با تولید و انتشار انواع نمادها، عقاید و ارزش‌های شیطان‌پرستی به شبهه‌افکنی نسبت به اصول دین اسلام می‌پردازند. از این رو افزایش سواد دینی و اعتقادی، ضروری است تا مسلمانان اینترنت را فقط امکانی در خدمت رفع نیازهای مادی و معنوی مثبت و سازنده بدانند، نه مأمونی برای یافتن باورهای القایی. در این میان بهره‌مندی نوجوانان و جوانان از آموزه‌های اعتقادی، بسیار ضروری است و والدین باید بر اساس توصیه‌های ائمه اطهار علیهم‌السلام به برنامه‌ریزی‌های بلندمدت جهت آموزش اعتقادات به فرزندان بپردازند.

با توجه به نقش کلیدی والدین در تربیت فرزند، قرآن و روایات همواره تأکید دارند که والدین باید مراقب خود و اعضای خانواده خویش باشند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست، نگه دارید؛ آتشی که فرشتگانی بر آن گمارده شده که خشن و سختگیرند».

ب. افزایش معنویت در خانواده

خانواده زمانی می‌تواند از آسیب‌ها مصون باشد که رفتار، گفتار و افکار اعضای آن سرشار از معنویت الهی باشد. برای رسیدن به معنویت نیز راهکارهای بسیاری وجود دارد که به دو مورد آن اشاره می‌شود.

۱. یاد خدا در خانواده

کوشش برای حفظ رنگ و بوی اخلاقی در فضای سایبری، می‌تواند خانواده را در

۱. تحریم: ۶.

برابر آثار سوء فضای سایبری مقاوم کند. اگر کاربران هنگام استفاده از فضای سایبری، خدا، قانون‌های الهی و اصول اخلاقی را در نظر بگیرند و به آموزه‌های دینی توجه کنند، از آسیب‌های فراوان این فضا نیز در امان خواهند بود. گفتگو با نامحرم، دیدن سریال‌های نامناسب یا عکس‌های تحریک‌کننده، استفاده از برخی سرویس‌های پُر مخاطره، خواندن داستان‌های محرک جنسی و ...، خطوط قرمزی است که هم والدین باید از آنها دوری کنند و هم اعضای خانواده را از آثار و عواقب آن بر حذر دارند. کمترین سهل‌انگاری در عبور از خط قرمزها، موجب فراموشی یاد خدا می‌شود. انسانی که یاد خدا را به فراموشی بسپارد، به حال خود رها می‌شود و به سوی شقاوت و سقوط گام بر می‌دارد.^۱

اینترنت همانند دریاست که نباید ناآگاهانه به آن وارد شد؛ زیرا خطر غرق شدن را به دنبال دارد. باید در آغاز راه، خطر را جدی گرفت و با تقویت اراده وارد میدان شد و از شرّ شیطان‌های انسی و جنی و سوسه‌گر به خدا پناه برد، از او هدایت طلبید و در بهره‌برداری از اینترنت، انضباط و برنامه صحیحی داشت.^۲ «خوب است مانند تابلوهای راهنمایی و رانندگی در کنار وسیله ارتباط با فضای سایبری، پیام‌هایی بگذاریم تا از مسیر درست منحرف نشویم و خویشتن خویش را فراموش نکنیم و ناخواسته در دام غفلت و دوری از یاد خدا نیفتیم؛ چرا که خداوند می‌فرماید: "وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا؛^۳ و هر کس از یاد من روی‌گردان شود، زندگی (سخت و) تنگی خواهد داشت". بنابراین برای ورود به اینترنت و بهره‌گیری از فایده‌های آن، تنها ابزار ایمنی‌بخش یاد خداست».^۴ از این رو اعضای خانواده

۱. علیرضا فجری و محمد مهدی فجری؛ راهکارهای صیانت از خانواده در برابر آسیب‌های فضای سایبری؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۶۷.

۲. سید مهدی سلطانی رنانی؛ «راهکارهای اخلاقی برای مقابله با آسیب‌های بافتی اینترنت در نهاد خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۱۷۸.

۳. طه: ۱۲۴.

۴. علیرضا فجری و محمد مهدی فجری؛ راهکارهای صیانت از خانواده در برابر آسیب‌های فضای سایبری؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۷۷.

می‌توانند آیات نورانی قرآن، احادیث و نیز جملاتی همانند «فرشتگان فضای مجازی را هم می‌بینند و اعمال را ثبت می‌کنند»، «ای بنده مؤمن خدا، پروردگار رفتارهای مجازیات را هم می‌بیند، خودت باش! خالصانه و مؤمنانه»، «در پیج‌هایی که تو را در پیج لذت می‌اندازد، نیچ؛ شاید پشت پیج آخر دره‌ای از گناه نهفته باشد»، «قانون‌های نانوشته مجازی را با الفبای ایمان برای خودت بنویس» را تهیه و به صورت دست‌نوشته یا پوستر در خانه نصب کنند.

والدین در خانه می‌توانند مکانی به عنوان خلوت با خود و خدا در نظر بگیرند و هر روز هنگام اقامه نماز برای راز و نیاز با خداوند و یا تفکر درباره خود و کارهایی که انجام می‌دهند، به آن مکان بروند؛ در این صورت فرزند نیز می‌آموزد که همانند والدین چنین خلوتی داشته باشد. این فضا باید به دور از هر وسیله ارتباطی باشد. افراد در این خلوت باید بیشتر به نیازهای خود، نحوه برطرف‌سازی پسند یا ناپسند آنها در فضای حقیقی یا مجازی فکر کنند، از گناهان خود احساس پشیمانی کنند و تصمیم بگیرند که درصدد تغییر رفتارهای گناه‌آلود خود برآیند. والدین می‌توانند برای تأثیرگذاری بر فرزندان، نتایج تفکر خویش را با فرزندان مطرح و از آنها مشورت بگیرند.

۲. ایجاد سبک زندگی تقواگرایانه

تقوا به معنای خودمراقبتی و کنترل نفس، خصوصیت لازم همه افراد در همه جا و هر زمان است؛ اما در هر برهه‌ای از زمان و به تناسب مصداق، معانی مختلفی پیدا می‌کند.^۱ خداوند متعال برای رفع مشکلاتی مانند اعمال غیراخلاقی، تهمت، حرمت‌شکنی، سوءظن و ... راهکار تقوا را معرفی کرده است.^۲ تقوای چشم، تقوای زبان، تقوای گوش و تقوای دست، یکی از مصادیق جزئی تقوا هستند. در سبک زندگی اسلامی

۱. سید عبدالکریم حسن‌پور؛ «تعارضات کاربری فضای مجازی با سبک زندگی اسلامی»؛ فصلنامه

علمی بین‌المللی Pure Life (میان‌رشته‌ای و چند زبانه)؛ ص ۷۱.

۲. اعظم پرچم و آسیه علی بالایی؛ «راهکارهای اخلاقی - قرآنی در ارتقای سواد استفاده از فضای

سایبری در خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۴۵.

برای هر عضو و فعالیتی از انسان، توصیه مخصوصی وارد شده است.^۱ از این رو وظیفه مهم اعضای خانواده در استفاده از فضای سایبر، رعایت تقوا به مفهوم کامل و مشاهده نکردن تصاویر و فیلم‌های حرام، گوش ندادن به موسیقی‌های حرام، تهمت‌ها، شایعه‌ها و ... است تا باعث دامن زدن به دروغ، نیرنگ و ... نشوند. بهتر است خانواده‌ها با یکدیگر پیمان ببندند و خود را ملزم به رعایت تقوا و هنجارهای اخلاقی در فضای سایبری بدانند. برخی از این هنجارها عبارتند از:

۲/۱. رعایت موازین شرعی در ارتباط با نامحرم

فضای سایبری که تقابل و هویت اصلی افراد را پنهان می‌کند، امکان برون‌ریزی عقده‌های درونی یا حتی جنسی افراد را فراهم می‌کند. این موضوع موجب می‌شود که این رفتارها به دلیل عادی‌سازی، کم‌کم به دنیای واقعی نیز تعمیم یابد. در دنیای سایبری، شبکه‌های اجتماعی و بسیاری از کانال‌ها مانند کانال‌های علمی، هنری، ورزشی و حتی دوستیابی وجود دارند. حال اگر افراد توسط دنبال‌کنندگان (فالوورها) ناخواسته در هر گروهی عضو شدند، باید با رعایت تقوا و ناظر دانستن خداوند بر همه اعمال خود، همانند دنیای واقعی هنجارهای دینی را در ارتباط با نامحرم رعایت کنند؛ زیرا عدم رعایت موازین شرعی در ارتباط با نامحرم، مشکلات جبران‌ناپذیری را برایشان ایجاد خواهد کرد تا آنجا که ممکن است زندگی‌شان از دست برود.

خانمی با مراجعه به دادگاه خانواده، دادخواست طلاق داده و به قاضی گفته بود: شوهرم هر شب که به خانه می‌آید، تنها به فکر متصل شدن به اینترنت است. او دائم با دخترهای ناآشنا در فیس‌بوک چت می‌کند و در تلگرام با آنها در ارتباط است. دیگر خانواده برای او معنایی ندارد. فیس‌بوک، کابوس و هووی من شده است و وقتی شوهرم پای اینترنت می‌نشیند، دیگر حاضر نیست حتی برای شام با من سر یک سفره بنشیند. در واقع شوهرم با فیس‌بوک ازدواج کرده و این موضوع، به کابوس هر شب من تبدیل شده است. وقتی کنار شوهرم می‌روم تا در جریان

۱. سید عبدالکریم حسن‌پور؛ «تعارضات کاربری فضای مجازی با سبک زندگی اسلامی»؛ فصلنامه علمی بین‌المللی Pure Life (میان‌رشته‌ای و چند زبانه)؛ ص ۷۲.

کارهایش قرار گیرم، بر سرم فریاد می‌زند و صفحه کامپیوتر یا گوشی‌اش را بر می‌گرداند. دادخواست طلاق دادم تا مشکلات و ناراحتی‌هایم پایان یابد.^۱

۲/۲. عدم توجه به شایعات

گردانندگان سایت‌ها در فضای سایبری برای شهرت هر چه بیشتر افراد مدنظر و یا افزایش تعداد بازدیدکنندگان، به سرعت شایعه‌سازی می‌کنند که بیشتر این شایعات نیز بر اساس زندگی افراد مشهور و یا آبروی اخلاقی آنهاست. رعایت سبک اسلامی در اینترنت، یعنی عدم دنبال کردن شایعات، عدم انتشار و یا بازگو کردن آنها در جمع‌های حقیقی و خانواده و دوستان؛ چنان‌که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا»^۲ از آنچه به آن آگاهی نداری، پیروی مکن؛ چرا که گوش و چشم و دل همه مسئولند.

گسترش شایعه‌سازی و تهمت به دیگران یا خیانت‌های مطرح شده در فیلم‌ها و سریال‌ها (به‌ویژه در ماهواره‌ها که اغلب به عنوان خط اصلی داستان مطرح است)، موجب افزایش شک، دودلی و بدبینی به افراد خانواده می‌شود که مهم‌ترین راه مقابله و دوری از وسوسه شیطان در موارد مذکور، رعایت تقوای الهی است.

خداوند درباره عواقب شایعه‌سازان می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يُجِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^۳ کسانی که دوست دارند زشتی‌ها در میان مردم با ایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آنان در دنیا و آخرت است و خداوند می‌داند و شما نمی‌دانید. خداوند در این آیه تهمت‌زنندگان را تهدید کرده است؛ زیرا تهمت، از مصادیق فاحشه است و اشاعه آن در میان مؤمنان به این دلیل بود که دشمنان دوست داشتند هر عمل زشت و فاحشه‌ای در میان مؤمنان شیوع یابد.^۴

۱. خبرگزاری تابناک خراسان رضوی؛ «همسرم اینترنتی با دختران زیادی ارتباط دارد»؛ ۱۳۹۶/۰۲/۰۲، کد خبر: ۴۱۲۱۰۰.

<http://www.tabnakrazavi.ir/fa/news/412100>

۲. اسراء: ۳۶.

۳. نور: ۱۹.

۴. اعظم پرچم و آسیه علی بالایی؛ «راهکارهای اخلاقی - قرآنی در ارتقای سواد استفاده از فضای سایبری در خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۵۱

شایعات و تهمت‌ها، فضا را برای عادی‌سازی هر گونه اعمال خلاف شرع هموار می‌کنند. آبروی بسیاری از افراد را به ناحق می‌ریزند و روابط اجتماعی و شخصی آنها را برای عموم بازگو می‌کنند. این در حالی است که خداوند در سوره نور، دستور داده است که برای ورود به حریم خصوصی دیگران باید از آنها اجازه گرفته شود: «فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ اذْجِعُوا فَازْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ»^۱ و اگر کسی را در آن نیافتید، وارد نشوید تا به شما اجازه داده شود و اگر گفته شد: بازگردید، بازگردید؛ این برای شما پاکیزه‌تر است».

حفظ حریم خصوصی، یکی از مهم‌ترین موضوعات در فضای سایبری است. «بعضی از افراد بدون هیچ‌گونه توجهی، اطلاعات و داده‌های خود را به اشتراک می‌گذارند. حتی شناختن دوستان و فالوورها هم دلیل خوبی برای این بی‌دقتی‌ها نیست؛ زیرا عواقبی در پی دارد که گاهی جبران‌ناپذیرند».^۲ حال آنکه تقوای الهی، مانع خودافشایی و خودجلوه‌گری فرد می‌شود.

در بسیاری از صفحات شبکه‌های اجتماعی چنین تبلیغ می‌شود که فرد با اضافه کردن تعداد بالایی از مخاطبان به گروه مبلغ، چندین میلیون پول به عنوان جایزه دریافت خواهد کرد. این موضوع موجب شناسایی دوستان افراد و قرارگیری بیشتر آنها در معرض هک خواهد شد. همچنین دروغ بودن تبلیغات، موجب می‌شود سایر افراد با انواع حیل‌های مهندسی اجتماعی آشنا شده و از این ترفندها سوءاستفاده کنند. از این رو والدین باید با گوشزد کردن چنین ترفندهایی، فرزندان را از دروغ‌گویی و فریب‌گری که در تضاد با تقواست، باز دارند.

ج. استفاده هدفمند از فضای سایبری

مهم‌ترین موضوع در استفاده از اینترنت، هدفمندی است. فضای سایبری به عنوان امکانی برای برآوری نیازهای معقول انسان‌هاست، نه وسیله‌ای برای خوش‌گذرانی. عدم وجود هدف در استفاده از اینترنت، باعث می‌شود فرد به دلیل وبگردی و خوش‌گذرانی، به موارد مستهجن روی بیاورد و به دلیل عدم کنترل بر نفس، متضرر

۱. نور: ۲۸.

۲. ر.ک: سعید منافی و زینب رضایت‌پور؛ حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی؛ ص ۵۰.

دنیا و آخرت شود. همان‌گونه که امروزه برای آنکه افراد در سفر گم نشوند، از نرم‌افزارهای خاصی مانند سفریاب استفاده می‌شود، در دنیای سایبری نیز اگر هدف معقول یا مقصد مشخص باشد، فرد از مسیر مناسب و بی‌خطر به مقصود خود می‌رسد.

برای تعیین یا تصحیح هدف و مسیر، می‌توان از مشاورانی همچون والدین یا افراد معتمدی که با ابعاد وجودی انسان و برنامه‌های خداوند برای رشد او آگاهند، بهره برد و نیز فرد بکوشد با ارزش‌های وجودی خویش آگاه شود.^۱ در چنین شرایطی است که فرد با کارهای بی‌هدف، وقت و ارزش خود را ضایع نمی‌کند؛ چنان‌که امام علی علیه السلام فرموده است: «قَدَّرَ الرَّجُلُ عَلَى قَدَرِ هِمَّتِهِ»^۲ قدر و اندازه هر کس، همان قدر و اندازه همتش است».

خودآگاهی موجب شناخت خود، خداوند و انگیزه‌ای برای حرکت به سوی اوست. لذت‌ها و خوش‌گذرانی‌های کاذب، همواره آدمی را از یاد خدا و خودشناسی غافل می‌کند و او را به انحطاط می‌کشاند. این در حالی است که «فرد با خودآگاهی، نیازهای خود را می‌شناسد و می‌داند که باید از راه‌های درست آنها را تامین کند؛ در جامعه معیارهای ارزشمند را می‌شناسد و دنبال ارزش‌های کاذب نمی‌رود. با شناخت هویت خویش، در پی هدف برتر و غایی است. او با عزت و کرامت انسانی و بر اساس مذهب و حس خداجویی خود، از بسیاری از لغزش‌ها و سستی‌ها مصون خواهد بود و با حرکت بر پایه علم و بصیرت، در مسیر سعادت گام خواهد برداشت».^۳

د. جایگزین‌سازی آموزه‌های اسلامی

برای کاهش آسیب‌های استفاده از فضای سایبری، افراد باید افعال مناسبی را جایگزین وب‌گردی‌های بیهوده کنند.

۱. سید مهدی سلطانی رنانی؛ «راهکارهای اخلاقی برای مقابله با آسیب‌های بافتی اینترنت در نهاد خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۱۷۱.

۲. محمد بن حسین شریف الرضی؛ نهج البلاغه؛ تصحیح صبحی صالح؛ ص ۴۷۷.

۳. اعظم پرچم و آسیه علی بالایی؛ «راهکارهای اخلاقی - قرآنی در ارتقای سواد استفاده از فضای سایبری در خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۱۷۶.

۱. افزایش ارتباطات خانوادگی

برای کاهش آسیب‌ها و معضلات ناشی از ابزارها، توجه به آداب و رسوم و فرهنگ اسلامی، ضروری است. بهترین و مهم‌ترین بستری که می‌تواند این جایگزینی را انجام دهد و همزمان با غنی‌سازی اوقات فراغت، فرهنگ اصیل اسلامی ایرانی را تقویت کند؛ خانواده و کارکردهای مربوط به آن است.^۱ برای مثال والدین می‌توانند از طریق فراهم کردن فرصت‌هایی برای گفتگو، افزایش صمیمیت، بازی و تفریحات سالم، افراد خانواده را گرد هم آورند تا ضمن برطرف کردن نیازهایی همچون ارتباطات خانوادگی، کمک به حل مشکلات، ایجاد دوره‌های مفرح و ...، از فرصت غرق شدن در فضای سایبری بکاهند.

۲. تولید محتواهای دینی

والدین می‌توانند با ایجاد صفحات دینی، فرهنگی و علمی و با توجه به رشته مورد علاقه فرزند، دغدغه‌ای برای فعالیت‌های سایبری او ایجاد کنند تا ضمن مدیریت فضای سایبری، مکانی اختصاصی برای فرزند خود فراهم کنند تا با انجام فعالیتی هدفمند و سودمند در آن، به وب‌گردی‌های بیهوده گرفتار نشود.

۳. معرفی الگوهای رفتاری

والدین، اولین افرادی هستند که فرزندان از آنها الگوبرداری می‌کنند و این الگوگیری تا آخر عمر آنها می‌تواند ادامه داشته باشد. «اگر والدین اصلاح مصرف رسانه‌ای و بهره‌مندی از فضای سایبری را از خودشان شروع کنند، فرزندان نیز از رفتار و عملکرد آنها الگو خواهند گرفت. برای مثال اگر پدر خانواده شب هنگام و زمانی که در کنار خانواده است، تلفن همراه خود را کنار بگذارد یا اگر رمز عبور تلفن همراه پدر و مادر یا رایانه خانگی برای دیگر اعضای خانواده معلوم باشد و فرزندان بدانند در تلفن همراه والدینشان مورد نامناسبی وجود ندارد، آنان نیز چنین رفتاری را می‌آموزند».^۲

۱. علیرضا فجری و محمدمهدی فجری؛ راهکارهای صیانت از خانواده در برابر آسیب‌های فضای سایبری؛ فصلنامه اخلاق؛ ص ۷۳.
 ۲. همان، ص ۶۹.

فهرست منابع

کتاب و مجلات

۱. پرچم، اعظم و آسیه علی بالایی؛ «راهکارهای اخلاقی - قرآنی در ارتقای سواد استفاده از فضای سایبری در خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۶، ص ۶۰ - ۳۷.
۲. حسن پور، سید عبدالکریم؛ «تعارضات کاربری فضای مجازی با سبک زندگی اسلامی (با تأکید بر جایگاه زمان، خانواده و روابط اجتماعی)»؛ فصلنامه علمی بین‌المللی Pure Life (میان‌رشته‌ای و چند زبانه)؛ دوره ششم، شماره ۱۶، پاییز ۱۳۹۸، ص ۷۸ - ۵۷.
۳. حسن عالی، لیلی؛ «آموزش سواد رسانه‌ای و مقابله با پدیده شکاف نسلی (با تأکید بر شکاف دیجیتالی بین نسل‌ها)»؛ اولین همایش ملی آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی پدیده شکاف بین نسلی (زمینه‌ها، چالش‌ها و راهکارها)؛ بوشهر، مؤسسه فرهنگی هنری بام پژوهش پرواز جنوب، دوره اول ۱۳۹۶.
۴. سلطانی رنانی، سید مهدی؛ «راهکارهای اخلاقی برای مقابله با آسیب‌های بافتی اینترنت در نهاد خانواده»؛ فصلنامه اخلاق؛ سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۶، ص ۱۸۳ - ۱۶۱.
۵. شریف الرضی، محمد بن حسین؛ نهج‌البلاغه؛ تصحیح صبحی صالح؛ چاپ اول قم: هجرت، ۱۴۱۴ ق.
۶. عمروآبادی، علیرضا و محمد اسماعیل عبداللهی و محمد کرمی‌نیا؛ «روش‌شناسی تبلیغات ضد دینی در فضای مجازی و راهکارهای مقابله با آن»؛ فصلنامه ره‌آورد نور؛ شماره ۷۰، بهار ۱۳۹۹، ص ۶۸ - ۵۷.
۷. فجری، علیرضا و محمد مهدی فجری؛ «راهکارهای صیانت از خانواده در برابر آسیب‌های فضای سایبری»؛ فصلنامه اخلاق؛ سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۶، ص ۸۴ - ۶۱.

خبرگزاری‌ها

۱. خبرگزاری تابناک خراسان رضوی؛ «همسرم اینترنتی با دختران زیادی ارتباط دارد»؛ ۱۳۹۶/۰۲/۰۲، کد خبر: ۴۱۲۱۰۰.
۲. خبرگزاری میزان؛ «آخرین آمار از تعداد کاربران ایرانی اینترنت»؛ ۱۳۹۸/۰۹/۰۹، کد خبر: ۵۷۲۲۷۹.